

www.ketab.ir

نار و باد

شاعر
کارگاه شعرو

سید مهدی موسوی

تاروپود

کارگاه شعر و شاعری

نویسنده: سیده مهدی موسوی

ویراستار: علی رضا حضرتی

مراجعه جلد، صفحه آرایی و ناظر فنی: ابوالفضل جلال وندی

م. ناشر: آرام دل

نویسندگان: اول: ۱۳۹۵ /

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۶۱-۱۹۰-۲۸۲-۰

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است.

تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر

خیابان ژاندارمری، پاساژ ناشران و کتابفروشان،

طبقه اول، پلاک ۷، انتشارات آرام دل

۱۱	سخن آغازین
۱۵	کلیات
۱۷	چیستی شعر
۲۱	الهام شاعرانه
۲۳	قالب‌های شعر فارسی
۲۵	مثنوی
۲۷	قصیده
۲۹	غزل
۳۱	غزل
۳۲	دویتی
۳۳	طعه
۳۴	ترجیع
۳۶	ترکیب‌بند
۳۸	مسمط
۴۰	بحر طویل
۴۰	مستزاد
۴۱	مفرد
۴۲	چهارپاره
۴۳	شعر نیمایی
۴۵	شعر سپید (شعر مثنوی)
۴۷	شعر آزاد
۴۹	آشنایی با چند اصطلاح
۴۹	هایکو، کاریکلماتور، شعرک، ترانک، سه‌گانی
۵۴	غزل مثنوی
۵۸	شعر دیداری (کانکریت)
۶۰	ترانه، شعر محاوره

۶۳ سبک‌های شعر فارسی

۶۵ سبک خراسانی

۶۷ سبک دوره‌ی سلجوقی

۶۹ سبک عراقی

۷۱ سبک وقوع

۷۲ سبک هندی

۷۴ دوره‌ی بازگشت

۷۵ دوره‌ی مشروطه

۷۶ شعر نو

۷۸ خصوص شعر (صورت، سیرت و فکر شعر)

۸۱ فصل اول: صورت شعر

۸۳ بخش اول: زبان شعر

۸۸ الف) مباحث بنیادی در ساخت زبان شعر

۸۹ ۱. وفاداری به روح دستور بیان

۹۱ ۲. بهره‌مندی از اصل زیبا

۹۲ ۳. قابلیت انتقال

۹۳ ۴. امروزی بودن زبان شعر

۹۸ ب) شگردها و استفاده‌های زبانی

۹۹ ۱. حذف و ایجاز

۱۰۵ ۲. تکرار

۱۱۱ ۳. ترکیب‌سازی

۱۱۹ ۴. باستان‌گرایی

۱۲۵ ۵. مردم‌گرایی

۱۳۱ ۶. هنجارگریزی صرفی و نحوی

۱۳۹		اشاره: غنای واژگانی
۱۴۱		ج) براده‌های زبانی
۱۴۴		لغزش‌ها و آسیب‌های زبانی
۱۵۵		بخش دوم: موسیقی شعر
۱۵۹		الف) موسیقی بیرونی
۱۶۰		عروض چیست؟
۱۶۲		آشنایی با چند اصطلاح
۱۶۶		قه‌اعد و نکات مهم عروضی
۱۹۰		ب) رسیقی کناری
۱۹۰		۱. افیه
۱۹۵		آشنایی با چند اصطلاح
۱۹۷		قوافی و مزمز
۲۰۶		۲. ردیف
۲۱۲		وزن و قافیه‌ی شعر
۲۱۹		ج) موسیقی درونی
۲۲۰		۱. واج‌آرایی
۲۲۶		۲. جناس
۲۳۳		۳. قافیه‌ی درونی
۲۳۷		د) موسیقی معنوی
۲۳۹		۱. مراعات‌النظیر
۲۴۴		۲. ایهام
۲۵۰		۳. لف و نشر
۲۵۵		۴. تلمیح
۲۶۲		۵. تضمین
۲۶۶		لغزش‌ها و آسیب‌های موسیقی

بخش سوم: بافت شعر ۲۷۱

محور افقی و عمودی شعر ۲۷۳

فرم (شکل) ۲۷۵

ساختار (ساخت) ۲۷۷

فصل دوم: سیرت شعر ۲۷۹

شعر اول: خیال ۲۸۱

سبیه ۲۸۵

آیه ۲۹۲

معدن ۲۹۶

تشخیص ۳۰۰

حسن آمیزی ۳۰۴

کنایه ۳۰۸

اغراق ۳۱۳

اسلوب معادله ۳۱۸

تقیض نما ۳۲۲

اشاره: ۳۲۷

۱. وابسته‌های عددی ۳۲۷

۲. وصف ۳۲۹

لفزش‌ها و آسیب‌های صور خیال ۳۳۶

بخش دوم: عاطفه ۳۴۱

اهمیت و جایگاه عاطفه ۳۴۳

پالودن یا آلودن، مسئله این است! ۳۴۴

مهار عاطفی ۳۴۵

۳۴۷	صدق عاطفی
۳۵۰	اقناع عاطفی
۳۵۰	اهمیت زاویهی دید شاعر در خلق فضای عاطفی
۳۵۳	قابلیت انتقال حالت عاطفی
۳۵۳	عینیت بخشی به عواطف
۳۵۵	تناسب شبکه های عاطفی
۳۵۶	هم زیستی زبان و عاطفه
۳۵۷	تأثیر موسیقی بر عواطف
۳۶۰	عاطفه، رتخیل
۳۶۲	حار، موضوع و پرورش حالات عاطفی
۳۶۳	بُرد عاطفه
۳۶۶	زمینه های عاطفی

۳۷۱	فصل سوم: فکرت شعر
۳۷۳	موضوع و درون مایه
۳۷۴	مضمون
۳۷۵	موتیف
۳۷۶	لحن و حس
۳۷۷	اندیشه

۳۸۹	فصل چهارم: مباحث تکمیلی شعر
۳۹۱	کشف شاعرانه
۳۹۹	آشنایی زدایی
۴۰۹	عینیت و ذهنیت
۴۱۴	نماد
۴۱۹	اسطوره

۴۲۴ روایت

۴۳۰ تنوع و تأثیر لحن‌ها

۴۳۶ سوژه‌یابی

۴۴۱ فهرست منابع

۴۴۹ نمایه

www.ketab.ir

راهی بزن که آهی بر ساز آن توان زد
شعری بخوان که با او رطل گران توان زد

حافظ

کتاب پیش رو، تلاشی برای آشنایی کاربردی و نظری با مبانی شعر است. بدون شک نخستین ضرورت برای ورود به عالم شعر، استعداد و علاقه است. بعد از این مرحله است که مجموعه‌هایی از این دست، می‌توانند برای مخاطبان کارگشا باشند؛ اما کارگشا بودن، هرگز به معنای کافی بودن نیست؛ زیرا پس از آشنایی مختصر با شناخته‌های شعر، کار مخاطب علاقه‌مند برای کشف نا شناخته‌های آن آغاز خواهد شد.

هدف اصلی کتاب، آن است که با بنای ساده و صمیمی به واکاوی مؤلفه‌های سازنده‌ی شعر که چون ار و پود درهم تنیده‌اند، بپردازد و با اسلوب تعلیمی و کارگاهی و البته به پشتوانه‌ی مثال‌های ملموس، اصطلاحات رایج در عالم شعر را شفاف سازد؛ تا از این رهگذر، علاقه‌مندان گام‌های نخستین شعر را با شتاب بیست‌تری بردارند و در زمان فراگیری، صرفه‌جویی کنند.

بسیاری از نوآموزان شعر، به‌سختی و با سپری‌سدن زمان طولانی، با برخی مسائل مقدماتی و پیش‌پاافتاده‌ی شعر کنار می‌آیند. با برآورد حاصل از گذر زمان، بایدها و نبایدهای شعر را فرامی‌گیرند و عده‌ای از آنان به همین علت، در نیمه‌های راه بی‌انگیزه و دل‌سرد می‌شوند؛ در صورتی که اگر به‌هنگام با مبانی شعر و شاعری آشنا شوند، در کیفیت سروده‌های خود، تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای را احساس می‌کنند؛ برای مثال، یکی از چالش‌های ابتدایی در حوزه‌ی شعر، به نابسامانی‌های زبانی و

موسیقیایی مربوط می‌شود که اگر نوآموزان بر آن‌ها آگاهی داشته باشند، به راحتی کاستی‌ها را از پیش روی برمی‌دارند.

از طرفی دیگر، برخی از شاعران خوش استعداد که آثارشان از آب و گل درآمده، نمی‌توانند یافته‌ها و تجربه‌های خود را با بیانی ساده به دیگران انتقال دهند و حتی گاهی از تبیین ساده‌ترین مطالب کاربردی یا نظری ناتوان‌اند. این مجموعه، برای جبران خلأهایی از این دست نیز دغدغه داشته است.

برای تحقق این هدف‌ها:

۱. تلاش شده صورت‌بندی مطالب، ساده و به‌خاطر سپردنی باشد و بنا به ضرورت، تقسیم‌بندی جدیدی ارائه شود؛ مثلاً مؤلفه‌های تشکیل دهنده‌ی شعر را به صورت سیرت و فکرت شعر تحویل برده‌ایم.

۲. در پایان بیش‌تر درس‌ها، به ارائه‌ی «بررسی و تحلیل» و «تمرین» پرداخته‌ایم تا بعد از اراکام این مجموعه پُررنگ‌تر شود.

۳. برای فراگیری آسان‌تر سائل، از شعر معاصر که زبان مردم این روزگار است، مثال‌های بیش‌تر آورده‌ایم؛ هرچند همواره نیم‌نگاهی به شعر غنی گذشته داشته‌ایم. در شعر معاصر نیز به سبب تر به قالب‌های سنتی (غزل، مثنوی و...) پرداخته شده؛ زیرا آشنایی عمیق و دقیق با چند و چون قالب‌های نوین (نیمایی و سپید) به نگارش مجموعه‌ای مستقل نیازمند است.

۴. مسائلی مانند «عاطفه» و «اندیشه» را در کتاب‌های تعلیمی دیگر به اختصار آمده، قدری گسترش داده‌ایم.

۵. هم‌چنین مطالبی را، از قبیل «لغزش‌ها و آسیب‌های زبانی»، «لغزش‌ها و آسیب‌های موسیقیایی» و «لغزش‌ها و آسیب‌های صورتی» که در آن کتاب‌ها ضروری انگاشته نشده، به این مجموعه اضافه کرده‌ایم.

۶. در همین رابطه، مباحثی هم‌چون «آشنایی‌زدایی»، «کشف شاعرانه»، «عینیت و ذهنیت»، «نماد»، «اسطوره»، «روایت»، «سوره‌یابی» و «تنوع و تأثیر لحن‌ها» را در فصلی مستقل، با عنوان «مباحث تکمیلی شعر»، طرح کرده‌ایم؛ زیرا این‌گونه مسائل برای افق‌گشایی فکری شاعران سودمند است.

در این مجال، بر خود فرض می‌دانم از تمام کسانی که در نگاشتن این مجموعه به نگارنده اعتماد کرده‌اند، تشکر کنم؛ به‌ویژه از اعضاء محترم اولین هیأت مدیره‌ی انجمن شعر طلاب، آقایان روشن سلیمانی، جواد محمدزمانی، سیدمحمدجواد شرافت، ابراهیم اکبری‌دیزگاه و حسن بیاتانی؛ همین‌طور از جناب آقای علی‌اصغر شیرازی که زحمت حروف‌چینی، نمونه‌خوانی و ویراستاری اولیه‌ی این مجموعه بر عهده‌ی ایشان بوده، قدردانی می‌کنم. در پایان از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌کُمساری، بی‌نهایت سپاس‌گزارم که در زمان مسئولیت خود، در مرکز فرهنگی هنری دفتر تبلیغات اسلامی حوزه‌ی علمیه‌ی قم، انجمن‌های هنری طلاب را با درایت تأسیس کرد تا در پرتو اعتماد یکی از این انجمن‌ها (انجمن شعر)، نگاشتن این کتاب تسهیل گردد.

در ضمن یادآور می‌شوم که کتاب‌های موسیقی شعر و صور خیال، اثر استاد گرانمایه، دکتر محمدرضا سفیدی‌کدکنی، نیز کتاب روزنه، اثر شاعر و منتقد گرامی، جناب آقای محمدکاظم دانا، در نگارش این مجموعه، الهام‌بخش بوده است. هم‌چنین گفتنی است از اسلوب کتاب‌هایی که در زمینه‌ی علوم ادبی، رنگ و بوی آموزشی دارند، بهره جستیم؛ کتاب‌هایی مانند وزن و قافیه‌ی شعر فارسی، اثر دکتر تقی وحیدیان‌کامیار، آشنایی با عروض، اثر دکتر سیروس شمیسا و آرایه‌های ادبی، اثر دکتر حسن نوالقاری و دکتر حسن حاج‌صدری.

امید است این مجموعه، قبول خاطر افتد و در زمره‌ی چشم‌انتظار پیشنهادهای سازنده‌ی شما هستیم.

سیدمهدی موسوی

sym.mousavi57@yahoo.com

ویراست اول: ۹۴/۱۰/۱